

Anmeldelser.

**A. P. Tuxen: Poul Ven-
delbo Løvenørn G. B. N. F.
1924.**

Under et Ophold i Odense 1748 opfordrede Frederik V en gammel Rytteroberst Stevens, der var omtrent jævnaldrende med Poul Vendelbo Løvenørn, som var død 1740, til at gøre Forslag om en Forbedring af Hærens talstærke Rytteri. Stevens, der var Medkæmper fra Store nordiske Krig, fremhævede stærkt Betydningen af Officerskorpsets Dygtighed; der var to Kategorier af høje Officerer: dem, der havde »store Venner«, og dem, der alene var »Soldats de Fortune«. De sidste havde i Krigstid været de nyttigste og bedste, men i Fredstid var de første kommen ovenpaa. Løvenørn, af hvis Liv der altsaa nu foreligger en Skildring fra Generalløjtnant Dr. phil. A. Tuxens Haand, var ubetinget det sidste, men havde til enhver Tid og under alle Forhold forstaaet at erhverve sig det første. Han havde hele sit Liv »Fortuna« med sig, og lige fra sin Ungdom havde han forstaaet at erhverve sig »store Venner«.

Som ung Student, uden nogen militær Forberedelse, var han, der var født 1686, med flere andre 1707 gaaet i russisk Tjeneste under Zar Peters Krig med Karl XII, havde hurtigt erhvervet sig Menschikoffs Gunst, blev Officer og optraadte tappert og snildt som Rytterofficer i Slagene ved Ljesnaja og Poltava. Under Forhandlingerne om den svenske Hærs Kapitulation fik Løvenørn Lejlighed til at erhverve sig Svenskernes Erkendtlighed, samtidig med at hans fremragende Forhandlingsevner og i det hele taget hans Evne til at vinde Folk for sig allerede her viste sig. Det var og blev hele hans Liv igennem hans Styrke, at han af Naturen var udstyret med ydre og indre Egenskaber, der overalt, blandt Store og Smaa, banede ham Vej: et smukt og stateligt Ydre, et lyst, muntert Livssyn, hurtig og sund Opfattelse af Personer og Forhold, hvortil kom stor Arbejdslyst og Arbejdslethed. Efterhaanden som hans vekslede Livsgang førte ham gennem enhver Side af Statens Tjeneste som Officer, Diplomat, over-

ordnet civil og militær Administration, erhvervede han sig under de skiftende Faser stadig nye »store Venner« og Velyndere, der afløste de foregaaende — tilsyneladende uden at efterlade dybere Savn hos Løvenørn, men ogsaa uden at det tidligere Venskab og Yndest slog om i sin Modsætning. Da Danmark-Norge fra 1709 indtraadte i Krigen, blev han som militær-diplomatisk Mellemand sendt til Danmark og kom strax i Forbindelse med toneangivende Personligheder her, navnlig Oversekretær i Danske Kancelli Vibe, der blev ham en trofast og virksom Velynder. Et Par Aar efter gik han over i dansk Tjeneste som Oberst og Generaladjutant hos Frederik IV, i hvilken Stilling han blev meget anvendt ved vigtige Hverv under den langvarige Krig. Han udførte vel disse Hverv fortrinligt, men kom aldrig til at føre selvstændig Kommando. Efter Krigen blev han brugt ved diplomatiske Sendelser og bestred disse saa godt, at han 1722 blev udset til Gesandt ved Hoffet i Berlin. Her erhvervede han sig almindelig Yndest og forblev her til 1726, da han hjemkaldtes for at overtage Posten som Stiftamtmand i Aarhus. Ogsaa dette Embede bestred han med Dygtighed, Friskhed og Fordomsfrihed. Kort før Frederik IV's Død sendtes han i særligt Hverv til Berlin, men hjemkaldtes strax ved Tronskiftet af Christian VI for at overtage Stillingen som Overkrigssekretær (Krigsminister) for Hær og Flaade og 1. Deputeret i Generalkommissariatet.

Som den verdenskløge Mand han var, havde han allerede i god Tid nærmet sig Kronprins Christian og dennes lille Kreds, da Frederik IV's Følelser overfor ham kølnedes. I en Alder af 44 Aar havde Løvenørn naaet en af de højeste Stillinger, som en Undersaat kunde naa. Af Konseillet var han dog ikke Medlem, og han blev det aldrig. At han herved var udelukket fra direkte Indflydelse paa Udenrigspolitikken, var ham en stor Skuffelse, men var sikkert heldigt, da Løvenørn, trods sin Intelligens og sine mangesidige Kundskaber, paa dette Omraade mere fulgte sine personlige Følelser end kølige, grundigt overvejede Fornuftslutninger. Og dette Tidsrums Udenrigspolitik var særlig vanskelig at lede; Regeringen var under Pres fra flere Sider; man lavede frem og tilbage, om man skulde søge Støtte hos England eller hos Frankrig eller andeisteds, og bestemte sig endelig for England-Hannover, hvad der var den stærkt fransk-orienterede Løvenørn meget imod.

Løvenørns nærmeste Forgængere som Overkrigssekretærer var gennemgaaende ret ubetydelige Mænd og havde kun i korte Tidsrum beklædt Stillingen. Bestridelsen af Hærens og Flaadens Anliggender var derfor mere og mere gledet over henholdsvis til

Generalkommissariatet og Admiralitetet, der vel begge var grundigt indarbejdede, men nærmest nøjedes med at administrere paa de een Gang givne Grundlag. Med et frisk Syn, praktisk Greb og betydelig Erfaring fra de foregaaende Embedsstillinger gik Løvenørn ind til den Livsgerning, der kom til at strække sig over Resten af hans Levetid, til Vinteren 1739—40. Under hans Tilsyn udarbejdedes der nye, tidssvarende Exerceer- og Fægtningsreglementer, men Indøvelsen stødte paa store Vanskeligheder navnlig i Kjøbenhavn, hvor omtrent Halvdelen af Hærens Infanteri laa, da forskellige Statsarbejder, særlig store Byggeføretagender, lagde Beslag paa de hvervede Regimenters Mandskab og Befalingsmænd. For Ordningen af den almindelige Tjenestegang, for Officerernes Uddannelse i Almindelighed og i fremmede Hære, for Tilgang af gode Underofficerer ved Udsigt for dem til Avancement til Officerer blev der derimod gjort meget. Hærens højere Administration stod i Hovedsagen paa det Standpunkt, som Oversekretær Harboe havde indført i Christian V's Tid; men siden da var Hæren blevet stærkt forøget. Løvenørn strammede Tøjlerne, samlede i stigende Grad Administrationen i sin Haand, indskrænkede den kollegiale Styrelse og erstattede den med en mere personlig.

Ved sin Regeringstiltrædelse havde Christian VI ophævet den af Faderen oprettede Landmilitz. Under stærke Brydninger mellem Kongen og Konseillet tvang Kongen Militzens Genoprettelse igennem 1733, og samtidig indførtes Bestemmelsen om Reserveruller over samtlige ikke-udskrevne fra 14 til 36 Aars Alder, altsaa Stavnsbaandet (en Benævnelse, som iøvrigt ikke kendtes endnu dengang). I de følgende Aar strammedes Baandet stærkere og stærkere, og Løvenørn hjalp beklageligvis villigt til hermed. Det er en Kendsgerning, at Løvenørn af al Magt støttede Kongen ved Landmilitzens Genoprettelse; om han ogsaa har arbejdet for Indførelsen af Reserverullerne (Stavnsbaandet), vides ikke; han havde nylig overtaget det meget forsømte Bregentved Gods og kan nok have haft Brug for den Støtte, som Landmilitzen og Reserverullerne ydede Godsejerne og da navnlig de mindre velstillede blandt disse.

Ledelsen af Marinens Anliggender beholdt Løvenørn kun til 1735, da Søetatens Krigskancelli udskiltes fra Landetatens. Han havde dog faaet Lejlighed til at vise Iver og varm Interesse for Flaadens Personel og Materiel.

Trods et tilsyneladende robust Ydre havde Løvenørns Helbred i mange Aar været vaklende; gentagne Baderejser havde kun bragt kortvarige Bedringer, og han paalagde sig nødig det

Maadehold i Levemaade, som hans Helbred fordrede, og i 1740 afgik han ved Døden. Hans fortræffelige Hustru, Professordatteren Ingeborg Vinding, var død allerede 1734.

Løvenørn var en varmt følende dansk Mand og hævdede sig som saadan overalt, hvor han færdedes. Ved sin Færd ude og hjemme i en Menneskealder har han som kun faa i hin Tid kastet Glans over sit Fædreland. Friskhed, Djærvhed, Lune og ægte Humanitet præger hans mangfoldige »Haandbreve«, der ofte yder Læseren en virkelig Nydelse.

Det foreliggende Arbejde er helt igennem bygget paa et overordentlig grundigt Studium af samtidige Kilder og vidner højt om Forfatterens omfattende Kendskab til Tidens Personer og Forhold. Foruden at forøge vor Viden paa de andre Omraader giver det klare Oversigter over de udenrigspolitiske Forhold i Tiden og indfletter disse paa en naturlig Maade i Fremstillingen af Løvenørns Personlighed og hans Virke. At Forfatteren er en fortræffelig Stilist, var kendt fra hans foregaaende Arbejder og viser sig her under særlig gunstige Forhold ved hyppige Gengivelser af Løvenørns fornøjelige, kærnefulde, ikke sjældent ret drastiske skriftlige Udtalelser.

Ligesom Forfatteren maa Læseren komme til at nære dyb Sympati og Interesse for Borgersønnen, der gennem en højst afvejlende Løbebane naaede saa højt op; men det skal dog siges, at en noget skarpere Kritik fra Forfatterens Side overfor Løvenørn af og til havde været ønskelig og kunde have været anvendt uden væsentligt at skade Helten som Menneske og Statstjener. Det kan nemlig ikke skjules, at det Tidsrum, da Løvenørn var Leder af de militære Anliggender, var en udtalt *Nedgangsperiode* for Hæren. Fra Aaret før Løvenørns Død foreligger der et anonymt utrykt Skrift, som General Tuxen selv nævner i Forbigaaende (S. 240, Henviisn. 3), og som er en skarp, i meget berettiget Kritik af Hæren paa dette Tidspunkt. Det synes utvivlsoomt, at Skriftet er det af mange høje Officerer kendte og senere som »de bekendte Memoirer af General Anthor« karakteriserede. Hovedanken er rettet mod Infanteriet, der næsten udelukkende bestaar af hvervede Udlændinge, som man ikke kan stole paa i en Krig. Og netop paa dette Omraade har Løvenørn i ethvert Fald en stor Del af Skylden ved sit Medarbejde paa Landmilitis-Forordningen af 1733, der saa godt som umuliggjorde Hvervning af indfødt Mandskab. I Infanteriets Uddannelse, hedder det videre, har man efterlignet det preussiske Infanteris mindre gode, men ikke stræbt efter dets gode Sider. Det kostbare Rytteri er alt for talrigt; Artilleriet er for-

sømt; Vaabnene er ikke tidssvarende o. s. v. Løvenørns Efterfølger, Numsen, tog strax fat paa Forbedringer og gennemførte adskilligt; men det blev først i Saint-Germains Periode og endnu senere, at de Amthorske Forslag kom helt til Udførelse.

Forfatteren siger (S. 26), at Løvenørn hørte til de Personligheder, som stod ilde anskrevet hos Dronning Anna Sofie, men af Fremstillingen faar man snarere det modsatte Indtryk; i ethvert Fald har han forstaaet med det gode at bekæmpe hendes Uvillie.

Rockstroh.

Otto Brandt: Geistesleben und Politik in Schleswig-Holstein um die Wende des 18. Jahrhunderts. Stuttgart. 1925.

To store udenrigspolitiske Begivenheder har i det 19. Aarhundrede grebet ind i det danske Folks Historie og virket bestemmende paa dets statslige og nationale Stilling: Adskillelsen fra Norge i 1814 og fra Hertugdømmerne i 1864. Begivenhederne i 1814 berøvede den danske Stat enhver Betydning som selvstændig Faktor i nordeuropæisk Politik, men blev uden dybtgaaende Følger for Folkets nationale Udvikling. Brydningen mellem den danske og den norske Kultur foregik uden videre dansk Deltagelse og satte ringe Spor i dansk Udvikling. Anderledes med Kampen om Hertugdømmerne. Helstatsmændene frygtede, at Danmark gennem Tabet af Hertugdømmerne skulde miste sin Levedygtighed som selvstændig Stat, men fik hurtigt Uret. Udviklingen efter 1864 gav Beviset for det lemlæstede Monarkis Levedygtighed. Langt mere dybtgaaende blev Kampens folkelige og nationale Betydning. Ingen vil benægte, at der gik store Værdier tabt gennem Afbrydelsen af det dansk-tyske Kulturfællesskab. Ligesaa sikkert er det, at det alene har været gennem de dansk-tyske Brydninger i det 19. Aarhundredes første Halvdel, at det danske Folk arbejdede sig frem til fuld Bevidsthed om sine nationale Ejendommeligheder. Ingen Problemer i Danmarks nyere Historie er derfor mere omfattende, gaar dybere og rækker videre end de forskellige Spørgsmaal, som staar i Forbindelse med den slesvig-holstenske Bevægelse og dens Fortsættelse: den dansk-tyske Kamp.

Dansk Historieforskning og Historieskrivning har da ogsaa i høj Grad vendt sin Opmærksomhed mod disse Problemer og bragt værdifulde Bidrag til deres Løsning. Ganske vist er det en Overdrivelse, naar Forfatteren af det nye Værk, som har givet Anledning til disse Linier, vil paastaa, at de sidste Aartiers